

FUND & FORSKNING

Det går umiddelbart godt for de arkæologiske udgravninger i Ægypten fra Deltaet i nord til Aswan i syd. Mange museer og universiteter har længe været i gang med store udgravningsprojekter, og forlydender om rovgravninger er heldigvis ikke længere en nærmest daglig foreteelse. Interessante fund og store opdagelser skaber overskrifter over hele verden, og ægyptologi og ægyptisk arkæologi udvikler sig hele tiden. Politisk er der dog stadig store spændinger i samfundet, som blandt andet kan mærkes på udgravningerne. Her er faciliteterne ikke længere, som de var tidligere, bureaukratiet er voldsommere end nogensinde, og mange arkæologiske lokaliteter bliver bebygget. Den livsvigtige turisme har i visse dele af landet efterhånden fundet et tåleligt leje, men på de kulturelle destinationer i f.eks. Luxor og Aswan er livet særdeles vanskeligt for dem, der lever af turisme. Også selvom her generelt er fredeligt, og selvom antikvitetsmyndighederne i Luxor har søsat en masse nye projekter, åbnet grave, der ikke har været åbne i årevis m.v. Omvendt kan man sige, at grave og monumenter i Ægypten nu får en tiltrængt pause fra årtiers menneskemængder.

Quesna

FOKUS PÅ KONG KHABA FRA 3. DYNASTI
Deltalokaliteten Quesna var indtil for nylig bedst kendt for ruiner og fund fra sentiden til romersk tid. Her er bl.a. fundet et stort ptolemæisk mausoleum, en romersk begravelsesplads samt en stor falke-begravelsesplads. Egypt Exploration Society har siden 2006 udgravet og afholdt feltskoler på stedet under ledelse af Joanne Rowland fra Freie Universität i Berlin.

I 2010 fandt arkæologerne nogle ruiner bygget i soltørrede lersten i den nordlige del af området. Her fandt man ølkrukker, der kunne dateres til Gamle Rige, og desuden tydede ruinernes arkitektur på, at der kunne være tale om en mastaba. Yderligere undersøgelser var dog nødvendige for at kunne forstå arkitekturen og den nøjagtige datering. Derfor begyndte arkæologer i 2014 at undersøge ruinerne nærmere, og her kom man frem til, at graven var 14,1 m lang på en nord-syd akse og 6,0 m bred på en øst-vest akse. Et tre meter bredt kapel løber langs næsten hele den østlige side.

Graven er blevet plyndret allerede i oldtiden, men efterladte keramik- og stenkrugger har givet arkæologerne mulighed for at kunne datere graven til et sted mellem slutningen af 3. dynasti til begyndelsen af 4. dynasti. Der blev også fundet hundredvis af perler, som engang har prydet gravejeren og andre, der var begravet samme sted. Desværre er der ikke fundet nogen indskrifter, der kan informere om, hvem gravejeren var. Mod slutningen af udgravningsæsonen gjorde holdet dog et interessant fund af et seglaftryk med navnet på kong Khaba. Kongens navn var omsluttet af en *serekh* ("paladsfacade"). Khaba er

en af de mindre kendte konger fra 3. dynasti – han regerede formentlig i blot seks år – men han er dog ikke ukendt. Hans navn er også fundet på stenkrugger i mastaba Z500 i Zawiyet el-Aryan, og den ufærdige pyramide i Zawiyet el-Aryan er måske også bygget til ham, selvom der ikke er fundet rester af nogen gravsættelse. Graven i Quesna er den første grav, der er fundet i mere end 100 år med indskrifter fra denne konge. Gravens placering i Deltaet rejser flere spørgsmål om, hvordan provinsområderne i Ægypten blev regeret i 3. dynasti og ikke mindst om, hvem det var der lå begravet i denne grav. Holdet vil fortsætte deres arbejde på graven i næste sæson og håber, at finde svar på nogle af spørgsmålene.

<http://ees.ac.uk/news/index/308.html>
Lagt på nettet 21. april 2015

Heliopolis

Dieter Raue har det lidet misundelsesværdige arbejde at være leder af de ægyptisk-tyske udgravninger i Heliopolis. Som det tydeligt fremgik af hans indlæg ved kongressen i august i Firenze, er området nærmest en stor losseplads, og når de får tilladelse til at stikke spaden i jorden (læs: affaldet), er det med en absurd kort tidsfrist. Derfor var det glædeligt, da han i september som opfølgning på arbejde udført i april lokaliserede dele af en mindre bygning af "basalt" udført af Nektanebo I. Blokkene er 75-125 cm brede og har udsmykning med navnene på en række provinser og med guden Hapi med "alt godt fra Nilen", der sædvanligvis sidder nederst på en bygning. Samtidig fandt man dele af søjler og et stjernebestrøet loft af kalksten samt

Knælende Hapi.

rester af en 15 m bred mur af lersten.
(Al-Ahram online 7.10 2015)

Et større “dolerit” fragment med Nektanebo I, der omtaler restaurering af Atum-templet, findes i museet i Bologna. Det blev fundet på Aventinerhøjen i Rom i 1709! Et andet af “hård, mørk sten”, formodentlig fundet i Rosette, findes i British Museum, hvortil det kom i 1766. Et tredje af “grøn skifer” har siden 1869 været i Wien. I alt kendes fem relieffer af denne type hård, mørk sten med udsmykning på begge sider. Alle efterligner værker fra 26. dynasti og har tilsyneladende været del af en lav mur i et tempel i Heliopolis. (LM)

E.R.Russmann, *Eternal Egypt. Masterworks of Ancient Art from the British Museum* (udstillingskatalog 2001-2004), kat. nr. 134.

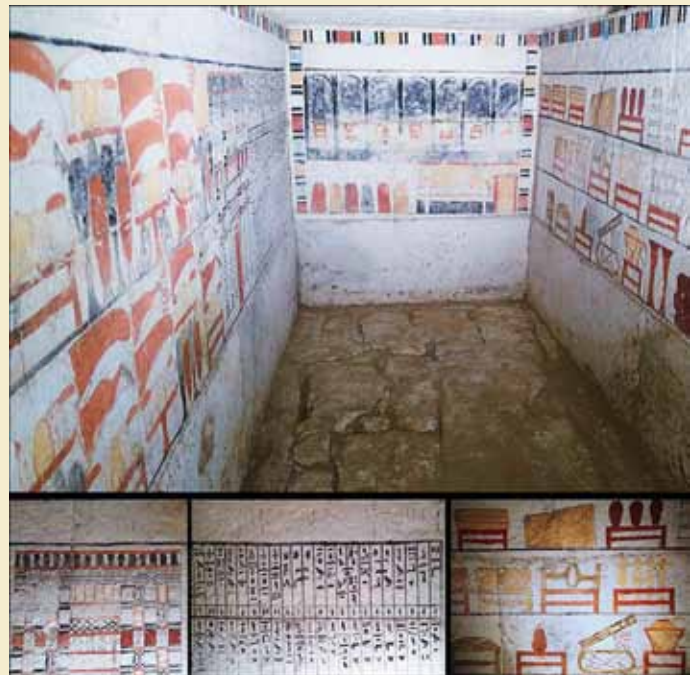
Mit Rahina

MEMFIS’ “HVIDE MUR”

Russiske arkæologer i Mit Rahina – ruinerne af Memfis – syd for vore dages Cairo har med Galina Belova i spidsen afdækket fragmenter af den hvide mur i Memfis. Galina Belova håber dels at fundet vil give forskerne bedre mulighed for at studere en af de vigtigste byer i det gamle Ægypten, dels at fundet vil være et incitament til at styrke sikkerheden omkring udgravningerne. Sammen med murfragmenterne fandt arkæologerne også adskillige bronzefragmenter. Memfis var den største og vigtigste by i Ægypten og spillede en stor religiøs, politisk og økonomisk rolle gennem hele historien.

<http://hebdo.ahram.org.eg/News/10335.aspx>

Lagt på nettet 6. maj 2015

Sabis grav.

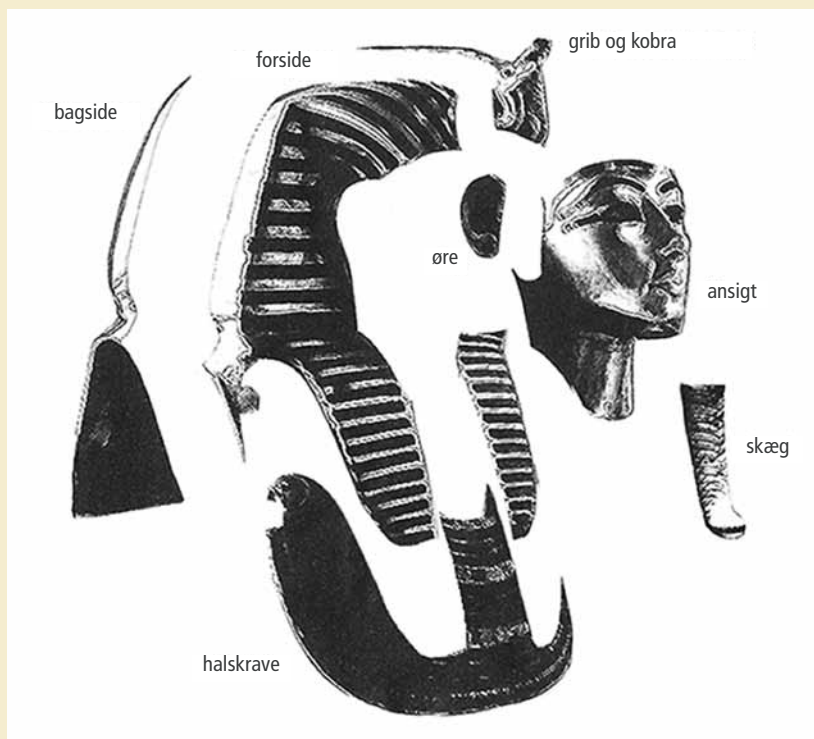
Sakkara, Tabit al-Geish

VELBEVAREDE PRÆSTEGRAVE

Vassil Dobrev og et hold fra *l'Institut français d'archéologie orientale* (IFAO) i Cairo har afdækket to velbevarede grave fra 6. dynasti. Gravene, der ligger i området Tabit al-Geish i det sydlige Sakkara, tilhørte to præster, der havde deres virke under kong Pepi II. Præsterne hed Ankhti og Sabi, og begges skeletter er bevarede sammen med nogle få genstande fra deres respektive gravudstyr. Begravelsesskakterne for begges vedkommende er meget dybe; Sabi er seks meter dyb, mens Ankhtis er hele tolv meter dyb. De to gravkamre er næsten identiske og har velbevarede gravmalerier, der fortrinsvis afbilder offergaver og genstande, der blev brugt til ritualer.

<http://english.ahram.org.eg/News/126746.aspx>

Lagt på nettet 2. april 2015

Komponenterne i den gyldne maske (med tilladelse fra N. Reeves).

Luxor Vestbred

MENS VI VENTER PÅ NEFERTITI

I en lang årrække har Nicholas Reeves interesseret sig for dronning Nefertiti. Med "The Amarna Royal Tombs Project"¹ (ARTP) arbejdede han, oprindeligt i samarbejde med G.T. Martin, fra 1998 i nogle år i området nær Tutankhamons og Horemhebs grave i håbet om at finde spor af dronningens endelige hvilested. Et af resultaterne blev lokaliseringen i 2000 af KV63, senere udgravet af nys afdøde O. Schaden. Reeves er nu tilknyttet "University of Arizona Egyptian Expedition".

I forbindelse med udgravning og udsmykning af en kopi af Tutankhamons grav, der nu er åbnet nær Howard Carter hus ved afkørslen til Kongernes Dal, blev der taget fotografier i meget høj opløsning af gravkammerets vægudsmykning. Firmaet Factum Arte gjorde både billeder og scaningsresultater tilgængelige i begyndelsen af 2014, hvilket gjorde det muligt at zoome ind på selv de mindste detal-

jer i overfladens struktur.² Ved omhyggelig granskning opdagede Reeves linjer i gravens vestlige (den med bavianerne) og nordlige mur (med begravelsesritualer). Dette fik ham til at foreslå, at væggen på det sted ikke var selve klippevæggen, men en senere opsat mur, der forseglede et hulrum på den anden side. Dette kunne være et tillukket magasin til Tutankhamons grav eller, alternativt, kunne det rumme en grav til Nefertiti, for hvem hele gravanlægget ville have været udført.³ Med en fortsættelse bag nordvæggen ville gravens samlede plan tilpasse sig tidligere kongegraves udformning, og dens grundplan ville ikke længere være så atypisk, som det ellers hævdes. Yderligere afslører analyser af gipsgrund og pigmenter, at nordvæg-

gens udsmykning adskiller sig fra resten ved at være udført direkte på hvid grund med gul baggrund påført rundt om figurerne, hvor de øvrige vægge viste komplet grunding af gul ovenpå hvid. Da nordvæggen yderligere anvender Amarnatidens kvadratnet på 20, modsat de øvrige vægges traditionelle 18, indikerer det, at nordvæggen blev udsmykket først på hvid baggrund. Som i andre kongelige grave var dette en afledningsmanøvre, effektueret for at give ubudne gæster indtryk af, at her sluttede anlægget. En grav, hvis akse drejer af mod højre, ville tilhøre en dronning. Adskillige effekter, der blev genanvendt i Tutankhamons gravudstyr, peger på en dronning, der opnåede status af regent. Derfor er der kun et svar: Nefertiti.

Reeves har også studeret Tutankhamons guldmaske, der af alle genstandene i hans grav er den, der er tættest knyttet til hans identitet og vores fysiske billede af ham. Reeves har fundet tegn på, at masken er blevet omarbejdet. Efter at han først fik tanken i 2001, har han i fem år ventet på at få den publiceret, men har nu lagt den på net-

1 <http://www.nicholasreeves.com/item.aspx?category=Writing&cid=169>

2 <http://www.factumfoundation.org/pag/210/High-Resolution-Image-Viewer;>

<http://www.highres.factum-arte.org/Tutankhamun>

3 "The burial of Nefertiti?", *Amarna Royal Tombs Project. Valley of the Kings, Occasional Paper No. 1*, 2015, lagt på nettet 23.7 2015

<https://universityofarizona.academia.edu/NicholasReeves> (med senere addenda)

tet.⁴ Tutankhamons navn i teksten er sekundært, idet der oprindeligt stod Ankhkheprura Nefernefruaten, som ikke kan være andre end Nefertiti. Guldet i maskens ansigt er 22.5 karat, hvorimod det i nemes-klædet er 18 karat. Ansigtet er det officielle portræt af Tutankhamon. Indskriften på bagsiden af masken fra Dødebogens kapitel 151 er udført til en person med et læn-gere navn end Tutankhamons: Nefernefruaten. Ansigtet er ikke en integreret del af masken, hvilket i sig selv ikke er noget bevis for, at det er sat på senere (det kunne være en del af arbejdsgangen), men da det er indlagt med lapis lazuli og ikke blåt glas som resten og yderligere er af en anden slags guld, tyder det på flere, tidsmæssigt adskilte processer. Denne hypotese støttes yderligere af, at masken viser huller i ørerne, som senere blev dækket af guld-olie. Voksne mænd havde ikke huller helt gennem ørerne, men i skulptur ses de som en fordybning, en rest fra deres barndom. Masken, i voksen størrelse, havde huller hele vejen igennem og var derfor oprindeligt udført for en voksen kvinde.

En stribe andre argumenter bliver bragt i spil, men konklusionen er, at det som vi (og millioner af andre) har beundret, er Tutankhamons kontrafej sat på Nefertitis nemes og ører.

Antikvitetsminister Mamdouh el-Damati har fulgt sagen med interesse og inviterede Reeves til at fremlægge sine tanker på ægyptisk grund på et møde, der fandt sted sidst i september.⁵

4 https://www.academia.edu/7415055/Tutankhamuns_Mask_Reconsidered_in_press_corrected_proof_

5 Billeder herfra på <http://news.nationalgeographic.com/2015/09/150928-king-tut-tomb-door-nefertiti-archaeology-egypt/> Graven er lukket i fem år, da den (under alle omstændigheder) skulle restaureres af The Getty Conservation Institute – se http://www.getty.edu/conservation/our_projects/field_projects/tut/

TT 227. Foto Bernard Adams.

En opfølgende, personlig forespørgsel til Nick Reeves gav som svar, at radar- og termografisk undersøgelse af væggene i graven ville finde sted i slutningen af november. Denne er nu udført og viste dels, at sektioner af de to relevante vægge er af et andet materiale end klippegrunden, og at der er et hulrum bag ved. Resultaterne kræver yderligere granskning, inden man forsøger at bore et hul fra et sidekammer uden udsmykning.⁶ Det bliver interessant at se, om Reeves' lange, forberedende arbejde, der i sig selv er umådelig værdifuldt, vil blive bekræftet af en ny opdagelse i dette hulrum. (LM)

Asasif

OVERRASKELSE I GRAVEN

South Assasif Conservation Project har siden 2006 gravet i Asasif på Vestbredden i Luxor. Her har holdet, ledet af Elena Pischikova, beskæftiget sig med de tre grave tilhørende Karabasken (25. dynasti), Karakahmun (25. dyna-

6 Lagt på EEF 28. november 2015. Se også samme dag en længere rapport af sponsoren National Geographic på <http://news.nationalgeographic.com/>

sti) og Irtieru (26. dynasti). Under dette arbejde er de amerikansk-ægyptiske forskere nærmest snublet over noget af en overraskelse i Karabaskens grav. Her har man nemlig opdaget en senere grav, tilhørende vesiren Padibastet. Samtidig har man også opdaget indskrifter i Karabaskens grav, der var lavet specielt til Padibastet, som altså har villet genbruge den ældre grav. Antikvitetsminister Mamdouh el-Damati glæder sig over fundet og håber, at det kan kaste lys over nogle spørgsmål omkring gravarkitektur i 26. dynasti. Elena Pischikova siger desuden, at den fortsatte rydning af Karabaskens grav helt sikkert vil afsløre flere overraskelser.

<http://english.ahram.org.eg/News/139265.aspx>

Lagt på nettet 30. august 2015

Qurnet Murai-grave åbnet

Tre grave i den sydlige del af den thebanske nekropol (ved billetkontoret ved korsvejen) er åbnet for besøgende: TT 40 tilhørende Tutankhamons vicekonge i Nubien Amenhotep (Huy); samt de to ramessidiske TT 277 og 278. De tre grave er en rejse værd – det gælder også Horemhebs grav og Tuthmosis III's grav

Stan Hendrickx og Dirk Huyge fra den belgiske ekspedition til el-Kab.

Sahuras statue. Foto MRAH.

i Kongernes Dal, der også er genåbnet. Se glimrende billeder på Bernard Adams' hjemmeside her: <http://egyptmyluxor.weebly.com/three-new-toms-opened-ndash-qurnet-murai.html>

El-Kab

KONGELIGT FRAGMENT

Belgiske forskere med Dirk Huyge fra Musées Royaux d'Art et d'Histoire i Bruxelles i spidsen har fundet et fragment af en statue af kong Sahura i el-Kab. Fundene viser, hvordan lokaliteten har udviklet sig fra en førdynastisk landsby til et fuldt udviklet bysamfund i Gamle Rige. I 2015 har de belgiske arkæologer koncentreret sig om de arkæologiske lag fra både førdynastisk tid og 2. dynasti. Det skulle dog vise sig, at det mest spektakulære fund fra 2015 var et fragment fra Gamle Rige. Fragmentet består af en base samt det underste af et sæt ben fra en kongelig statue. Det måler 21,7 cm, og ægyptologerne John Coleman Darnell fra Yale og Luc Delvaux fra museet i Bruxelles har identificeret inskriptionerne på fragmentet som kong Sahuras næsten fulde titulatur. Statuen er fremstillet i

sandsten og har uden tvivl afbildet kongen siddende på en trone. Statuen har formentlig haft en højde på omkring 70 cm. Sahura var den anden konge i 5. dynasti, og han er bedst kendt for sit store begravelseskompleks i Abusir, nord for Sakkara. Der findes kun to andre statuer, som med sikkerhed forestiller denne konge. Den ene er på Metropolitan i New York, den anden på Det Ægyptiske Museum i Cairo. Den nye statue blev fundet mellem de såkaldte dobbeltmure i el-Kab, og det er uvist, hvordan statuen endte lige netop der. Til gengæld er tilstedeværelsen af Sahuras navn i el-Kab ikke overraskende, da han sendte flere ekspeditioner til både Den Østlige Ørken og områder syd for Ægypten, f.eks. Nedre-nubien og Punt. Det, der dog gør dette fund ganske specielt, er, at fødderne er afbildet som om de er svøbt i et stramt klæde. Dette tyder på, at kongen har været afbildet som mumie. Der findes ingen statuer at sammenligne med, men der findes relieffer, som viser herskeren svøbt i en klædning. Disse relieffer relaterer sig til *heb-sed*-ceremonien. Andre statuer fra perioden, f.eks. den berømte statue af Djoser på Det Ægyptiske Mu-

seum i Cairo, afbilder kongen med den lange *heb-sed*-dragt og bare tæer. Set i dette lys er el-Kab-statuen af Sahura helt enestående, og sådanne afbildninger af herskeren, repræsenteret som en død konge før foryngelsesprocessen under *heb-sed*-ceremonien, kan meget vel have været inspiration for de senere afbildninger af Osiris i mumieskikkelse. http://www.kmkg-mrah.be/sites/default/files/files/press_release_sahure.pdf
Lagt på nettet maj 2015

Gebel el-Silsila

DET FORSVUNDNE TEMPEL GENFUNDET

Resterne af det for længst forsvundne tempel i Khenu (vore dages Gebel el-Silsila) er blevet afdækket af Gebel el-Silsila Survey Project, som ledes af Maria Nilsson fra Lund, i denne sæson med deltagelse af Ole Herslund fra DÆS/ToRS. Det er en kendt sag, at lokaliteten blev brugt som stenbrud fra Ny Rige til romertiden. Her blev brudt sten til alle de store tempelbyggerier i Ægypten, men fundet af et tempel på stedet viser, at det ikke kun var et stenbrud. Det var også et helligt sted, forklarer Maria Nilsson efter fundet af både fundamentet og blokke fra et tem-

Gulv i templet i Gebel el-Silsila.

Kalkstensfragmenter af kongehoved.

pel. De rituelle aktiviteter i Gebel el-Silsila var rettet primært mod Nilen og dens oversvømmelse, og krokodilleguden Sobek var hovedguden. Forskerne ved dog stadig ikke, hvilken gud templet var viet til, men man mener, at templet markerede indgangen til stenbruddene på den østlige side af Nilen. Templet blev beskrevet på et tidspunkt mellem 1906 og 1925, og Ludwig Borchardt kaldte det i 1934 for et ødelagt ramessidisk tempel. Det blev efterfølgende glemt, og Maria Nilsson og hendes hold genfandt det ved bl.a. at bruge Borchardts kort fra 1934 sammen med en upubliceret plantegning, som Peter Lacovara havde fremstillet tidligere.

Der er fundet rester af gulve, søjlebaser og både indre og ydre mure, og to bemalede fragmenter viser, at loftet formentlig var bemalet med stjerner. Ifølge Maria Nilsson og hendes hold af forskere er der tale om, at templet har været i brug i omkring 1500 år fra Tuthmosis I til romersk tid. De ældste dele af templet var bygget af kalksten, hvilket er unikt i et sandstensbrud, men viser måske den officielle overgang mellem at bygge af kalksten til at bygge af sandsten. Der er gjort fund af hundrede bemalede og dekorerede blokke og mere end 300 dekorerede kalkstensfragmenter. Disse fragmenter er dekoreret i en stil, der er karakteristisk for de

første Tuthmosis-konger. Der er også fundet fragmenter med kartoucher tilhørende Amenhotep III og Ramesses II, perler fra 18. dynasti, fajanceskår, potteskår og en blå skarabæ, der muligvis kan dateres til Anden Mellemtid. Udforskningen af templet er langt fra færdig, og det fortsatte arbejde er helt nødvendigt for at få en bedre forståelse af templets rolle og vigtighed. Maria Nilsson håber at kunne arbejde videre på lokaliteten i de kommende sæsoner. <http://news.discovery.com/history/archaeology/long-lost-egyptian-temple-found-150517.htm>

Lagt på nettet 17. maj 2015

Sentidsgrave i Aswan

Det er altid noget særligt at opdage hele seks grave, men fundet af de seks sentidsgrave i Aswan er ekstra specielt, da de indtil videre er de eneste grave fra denne periode i byen. Gravene ligger på vestbredden i Aswan tæt på Aga Khans mausoleum, og de indeholdt sarkofager af både kalksten og træ, mumier, fajancestatuetter af de fire Horussønner samt træstatuetter af Horus. 30 trappe-trin leder til indgangen af hver grav, der har enten tre eller fire kamre. Gravene har været udsat for illegale udgravninger i kølvandet på det arabiske forår. <http://english.ahram.org.eg/News/132176.aspx>

Lagt på nettet 7. juni 2014

Berenike

På den sydlige del af Rødehavskysten ligger ruinerne af byen Berenike, der blev anlagt af Ptolemæus II. En ekspedition under ledelse af S. Sidebotham (Delaware Universitet) og Iwona Zych (Warszawa Universitet) gravede i foråret under et tempel formodentlig bygget til ære for Serapis. Her fandt de spor af noget meget ældre, nemlig en del af en stele fra 12. dynasti (Amenem-

het IV) og en blok fra begyndelsen af Nye Rige. Selv om der 300 km længere op ad kysten er fundet spor af aktiviteter fra Mellemste Rige (skibsværftet i Wadi Gawasis), betyder det dog ikke nødvendigvis, at de dengang også havde en base på det sted, hvor Berenike senere blev bygget. Reliefferne var i mindre stykker, og de kunne være blevet bragt til stedet udefra for at blive anvendt som fyld i det senere tempel.

Foran templet fandt ekspeditionen rester af facadens udsmykning med lotus og papyrus samt to græske tekster. Det drejer sig om dedikationsinskrifter på statuebaser, den ene fra år 49 til Isis, den anden fra 112-113 udført af en person, hvis titel afslørede, at han var chef for magasinet for duftsubstanser. Dette er interessant, da byen lå på havruten til røgelseslandet Punt. (LM)

<http://luxortimesmagazine.blogspot.com/2015/07/astonishing-archaeological-discoveries.html> med link til Sidebothams report til sponsorerne.

Lyden af Nefertiti

I Politiken (9. november) indledtes omtalen af Cylinder Audio Archive ("fordens lyde på dåse") med ordene: "Nej, vi ved stadig ikke, om Nefertiti lød lige så yndig, som hun så ud". Jo, det gør vi. Vi kan ikke lige frem høre hende, men vi har faktisk en unik, samtidig beskrivelse af hvordan det lød, når hun håndterede sine kultrangler foran solguden. I Ays grav i Amarna hedder det om hende, mejslet i væggen i hieroglyffer, at hun er "den der tilfredsstillere Aten med den søde lyd af sine to hænder, idet hun er smuk med de to sistrer".

Om projektet, der udføres af University of California, se <http://cylinders.library.ucsb.edu/> (LM)

Rest af stele fra 12. dynasti fundet i Berenike.
Foto K. Bralinska, PCMA.

NETNYT

To thebanske grave online

Franskmanden Thierry Benderitters webside [Osirisnet.net](http://www.osirisnet.net) offentliggjorde i august 2015 Rekhmiras grav online. Mange læsere af Papyrus har formentlig besøgt denne grav, ligesom den også er beskrevet i adskillige værker (se f.eks. den omfattende bibliografi på [Osirisnet](http://www.osirisnet.net)). Beskrivelsen af graven, der har nummer TT 100, består af en lang række sider, der detaljeret gennemgår gravens inskriptioner og vægmalerier. Det hele er illustreret med plancher og fotos.

http://www.osirisnet.net/tombes/nobles/rekhmire100/e_rekhmire100_01.htm

I november blev også den anonyme TT 175, oprindeligt publiceret af Lise Maniche, lagt på nettet. Den rummer bl.a. en unik scene med fremstilling af parfume.

http://www.osirisnet.net/tombes/nobles/anonyme175/e_anonyme175_01.htm

Amarnanyt

The Amarna Research Foundation i Canada har lagt alle numre siden 1996

STOP PRESS

Historiske Dage

D. 9.-10. april 2016 afholdes arrangementet "Historiske Dage" i Øksne-hallen i København.

DÆS vil have en stand sammen med Atlantisrejser, og for medlemmer vil der være særpis for adgang. Opdatering følger via vores nyhedsbrev. (LM)

af deres newsletter *The Akhetaten Sun* på nettet: <http://www.theamarna-researchfoundation.org/articles.html> Det viser, hvor mange forskellige emner om Amarna man egentlig kan tage op. (LM)

Papyrus på nettet

Redaktionen er i gang med at lægge alle numre af Papyrus på nettet, dog således at de til enhver tid 2-3 seneste numre kun vil foreligge i papirudgaven specielt til DÆS' medlemmer. De fleste af numrene i det "nye" format, dvs. siden 23/2 2003 er nu parat. De sidste følger snart, og så arbejder vi os bagud i tiden til det første nummer fra 1981. Det gør det nemmere at slå op og læse artikler i ældre numre (www.daes.dk og klik på Papyrus/arkiv); det viser omverdenen hvilket glimrende blad vi producerer; og det sparer opbevaringsplads på vores lager på ToRS, der nu er skrumpet i en sådan grad, at hyldeplads i Tines kontor på Glyptoteket har måttet indtages. (LM)

Kendt ansigt overtager

Efter mere end 40 år i den ægyptiske samling på Glyptoteket gik museumsinspektør, ægyptolog Mogens Jørgensen på pension først på sommeren 2015. I den anledning gav Mogens interview til Politikens Nils Thorsen. Interviewet kan læses på Politikens hjemmeside under overskriften *Egyptologens had til mumier*. <http://politiken.dk/magasinet/interview/ECE2765567/egyptologens-had-til-mumier/>.

Ægyptolog, ph.d. og DÆS forkvinde Tine Bagh, der bl.a. har været projektansat gennem en årrække i Glyptotekets ægyptiske samling og tilrettelagt flere udstillinger, har overtaget Mogens' stilling som inspektør i samlingen.

Læs Tines artikel om Mogens i dette nummer af Papyrus.

Genåbnet efter fem år

Det ægyptiske museum i Torino, Museo Egizio, åbnede d. 1. april 2015 efter fem års ombygning. Museet har været holdt åbent i etaper gennem hele ombygningen, men er nu åbent i sin helhed. Nye opstillinger af værker, nye montrer og ny belysning er nogle af de vigtigste elementer i det "nye" museum. Samtidig er der også – endelig – kommet en moderne hjemmeside. Database med billeder og beskrivelser af samlingens genstande findes dog stadig ikke online, men man kan håbe, at det kommer i fremtiden. <http://www.museoegizio.it>

Mellemste Rige i MMA

Indtil 24. januar 2016 viser Metropolitan Museum of Art i New York en storslået udstilling om Mellemste Rige: "Ancient Egypt Transformed. The Middle Kingdom". I mellemtiden må vi undvære flere mesterværker på Glyptoteket, der er udlånt til lejligheden, bl.a. det berømte sorte konge-

Tine Bagh ledsagede genstandene til New York.

hoved. Udstillingen ledsages af et fornemt katalog redigeret af Adela Oppenheim, Dorothea Arnold, Dieter Arnold og Kei Yamamoto. Det kan købes i museets netbutik for \$75. (LM) <http://www.metmuseum.org/exhibitions/listings/2015/ancient-egypt-transformed>

Tut i farver

En farvelagt version af nogle af Harry Burtons fotografier er blevet udført til en udstilling, der åbnede i New York d. 21. november 2015 for at fejre opdagelsen af Tutankhamons grav. Farvelægningen er diskret, men de originale sort/hvide fotografier er faktisk mere stemningsfulde. Udstillingen er en ver-

sion af de udstillinger af kopier af Tutankhamons gravudstyr, der i flere år har turneret i hele verden (også i Malmø i 2013). Udstillingen varer til 1. maj 2016. (LM) Fotografier: <http://www.griffith.ox.ac.uk/discoveringTut/burton5/burtoncolour.html> Udstilling: <http://www.tutnyc.com/>

Blok i Metropolitan Museum of Art, New York 1985.328.2. Foto LM.

Blok Ny Carlsberg Glyptotek ÆIN 1776. Foto Ole Haupt.

Kiya på plads

Siden Akhenatens “anden” hustru Kiya dukkede frem fra glemslen for omkring 70 år siden er der fremkommet yderligere beviser på hendes rolle i kongens liv. Et vigtigt bidrag var, da det blev påvist, at det er hende, der er gengivet på et relief i Glyptoteket, hvor den oprindelige indskrift blev hugget ud og erstattet med en tekst, der forvandlede den afbildede kvinde til Akhenatens datter Meritaten. Det drejer som et relief af kalksten, hvis mål afslører, at det er en “talatat”, en byggeblok af den type, der blev anvendt til bygninger i el-Amarna. Blokken blev erhvervet på antikvitetsmarkedet (fra Norman Schimmel-samlingen) og, som på mange relieffer fra samme kilde, er farverne sekundære, påført for at gøre dem mere attraktive i salgøjemed.

Kunstnerisk er relieffet af ypperste kvalitet, og historisk åbner det nye perspektiver. Den korte “nubiske” paryk, der dækkede hele hovedet, og som vi ved andetsteds fra blev båret af Kiya (uden uræus-slange), blev ændret til bart baghoved og sidelok for at illudere prinsesse Meritaten. Den oprindelige tekst, der kan skimtes under den reviderede, lød “Højt elsket hustru til kongen af Øvre- og Nedreægypten, han der lever af sandhed [Akhenaten], Kiya.”

Det er for nyligt lykkedes Ray Johnson fra University of Chicago og mangeårig leder af Chicago House i Luxor at finde frem til relieffets rette sammen-

hæng.⁷ Ray er kendt af DÆS-medlemmer fra sit besøg i København i 2012, hvor han holdt foredrag om Tutankhamon i Karnak. I Metropolitan Museum of Art i New York findes en blok, som på det oprindelige monument har siddet lige ved siden af Glyptotekets. Den viser Akhenaten, der personligt vrider halsen om på en andefugl for at ofre den til solskiven. Vidne til denne rituelle handling er således Kiya, der står på den anden side af solskiven, ansigt til ansigt med kongen. Nøglen til løsningen er den fugl, Kiya holder i hånden, hvis ryg matcher den form, der ses på den højre siden af blokken med kongen. To dele af solskivens hænder på hver sin blok passer ligeledes perfekt sammen. Scenen er usædvanlig, både på grund af kongens rolle som slagter og på grund af Kiyas rolle og status, afbildet i samme størrelse og i et format, som ellers tilkommer førstehustruen Nefertiti, men uden hendes uræus-slanger og uden selv at få livets tegn fra solguden rakt til sin næse.

7 ‘The duck-throttling scene from Amarna: a new Metropolitan Museum of Art/Copenhagen Ny Carlsberg Glyptotek Amarna talatat match’, i R. Jasnow og K.M. Cooney (red.), *Joyful in Thebes. Egyptological Studies in Honor of Betsy M. Bryan*, Atlanta, Georgia 2015, s. 293-299. De to blokke er også omtalt i den følgende artikel.

Der er fundet andre blokke, der viser Kiya med en datter, der holder ofre til solguden. Disse blokke synes at stamme fra mindre kapeller inden i det større tempel i byen.

Billedprogrammet i Amarna-tiden adskiller sig fra det konventionelle bl. a. ved motiver fra henh. tempel og palads synes at overlappende forstået således, at scener fra paladset findes i udsmykningen af et tempel, og at kultiske scener findes i et paladsmiljø. Ray Johnson har imidlertid også matchet flere andre løse relieffer, der tilsammen giver et motiv med kongen, der jager fugle med bue og pil, assisteret af en kvinde, ligesom Tutankhamon gør det på to skrin fra hans grav.⁸ At disse kalkstensblokke hører til i el-Amarna betyder ikke nødvendigvis, at de stammer fra et af templerne i byen, for også paladserne, bygget af lersten, havde vægudsmykning med relieffer. Ray Johnson mener, at disse relieffer stammer fra “Nordpaladset”, som i øvrigt er det, hvis murværk er bedst bevaret. Det er således ikke mere så lige til ud fra motivet at fastslå løses blokkes præcise proveniens. I de kommende år kan vi nok forvente flere spændende løsninger på det store puslespil fra el-Amarna. (LM)

8 ‘A royal fishing and fowling talatat scene from Amarna’, *Kmt* 26/4, 2015, s. 40-50.